

PRACA

Dodatek poświęcony artykułom w sprawach administracyjnych, ekonomicznych, prawnych i społecznych, oraz materiałom spraw tych dotyczącym.

TREŚĆ: Rosyjskie budżety państwowe, przez M. Łempickiego (dokończ.). —
Od redakcyi „Pracy.”

Rosyjskie Budżety Państwowe.

(1904 — 1908 r.)

(Dokończenie). ¹⁾

Przechodzimy teraz do wydatkowej strony budżetu.

Wydatki zwyczajne uskuteczniane są według szczegółowych etatów, układanych oddzielnie dla każdego ministeryum. Sumaryczne cyfry tych etatów podajemy w poniższej tablicy:

№№ ko- lejne	NAZWA MINISTERYUM	Suma projektowa- nych wydatków	
		na rok 1907	na rok 1908
		MILIONY RUBLI	
1	Ministryum Komunikacyi	507,3	552,3
2	„ Skarbu	421,8	428,6
3	„ Wojny	384,6	425,1
4	„ Marynarki	75,0	87,1
5	Specyalna rezerwa na zwiększenie kre- dytów na armię i flotę w razie pod-		

¹⁾ Patrz zeszyt za luty № 2.

№№ ko- lejne	NAZWA MINISTERIUM	Suma projektowa- nych wydatków	
		na rok 1907	na rok 1908
		MILIONY RUBLI	
	niesienia się cen produktów spoży- wczych	5,0	8,0
6	Ministerium Spraw Wewnętrznych.	137,8	144,1
7	Główny Zarząd Rolnictwa.	46,8	59,0
8	„ „ Stadnin skarbowych	1,8	1,9
9	Ministerium Handlu i Przemysłu	31,5	33,6
10	„ „ Oświaty	45,9	53,1
11	Synod.	29,3	29,7
12	Ministerium Sprawiedliwości	53,1	58,9
13	„ „ Spraw Zagranicznych.	6,0	6,2
14	Kontrola Państwa	9,6	9,8
15	Wyższe Instytucje Państwowe	7,0	7,7
16	Ministerium Dworu Cesarskiego.	16,4	16,4
17	Na nieprzewidziane w etatach potrzeby	10,0	10,0
18	Na opłatę procentów od długów i amori- zującą długów Państwa	384,5	386,0
	Razem	2.173,4	2.317,5

Preliminowana na r. 1908 ogólna suma rozchodu jest o 144,1 mil. rub. wyższą, od projektowanej na r. 1907; podwyższono wszystkie etaty, głównie zaś: ministerium komunikacji — o 45,0 mil. (na eksploatację kolei skarbowych), ministerium skarbu — o 7 mil., ministerium wojny — o 40,5 mil., głównego zarządu rolnictwa — o 13,2 mil. rub. i t. d.

Pierwsze miejsce pod względem wysokości sun wydatkowanych zajmuje ministerium komunikacji, ponosi bowiem koszty eksploatacji skarbowych dróg żelaznych, co przewyższa obecnie cyfrę 500 mil. rub. rocznie. Długość skarbowej sieci kolejowej stanowi teraz przeszło 40 tysięcy wiorst, czyli $\frac{2}{3}$ ogólnej długości wszystkich dróg żelaznych Rosyi, a koszt eksploatacji jednej wiorsty wypada około 12.000 rb. rocznie. Pomimo to stau techniczny skarbowych kolei, nawet według urzędowych sprawozdań, nie jest zadawalniający. Przez szereg lat budowano drogi żelazne z gorączkowym pośpiechem, nie licząc się ani z zasobami skarbu, ani z rzeczywistymi potrzebami państwa. ¹⁾ Z początku rząd wy-

¹⁾ W Rosyi miał miejsce jedyny być może w historii państw wypadek, że funkcjonującą już linię drogi żelaznej, jako niepotrzebną, rozebrano i sku-

dawał towarzystwom prywatnym zapomogi na budowę kolei i jednocześnie przyjmował na siebie rozmaite gwarancje, dotychczas jeszcze poważnie obciążające skarb, zaś w ostatnich czasach budował już sam nowe linie i zarazem wykupywał dawne. Powiększenie sieci kolejowej, połączone z jej upaństwowieniem, nie dało w Rosyi dobrych, bezpośrednich rezultatów dla skarbu, ani wpłynęło dodatnio na rozwój ekonomiczny kraju. Jedną z wielu przyczyn jest niewątpliwie brak w Rosyi dobrych podjazdowych dróg kołowych. Są one w zaniedbaniu i jest ich wogóle za mało. Ministerjum komunikacyi, wydając na eksploatacyę kolei i na budowę nowych do 550 mil. rub., na drogi bite przeznaczają zaledwie 8 mil. rub. rocznie. Również stosunkowo małym (około 14 mil. rub. rocznie) jest wydatek skarbu na utrzymanie i regulacyę dróg wodnych, które mogłyby mieć doniosłe znaczenie w życiu ekonomicznem całego państwa.

Ministerjum skarbu znaczną część swego etatu, bo prawie 230 mil. rub., wydaje na prowadzenie monopolu wódczanego; około 30 mil. rub. wypłaca prywatnym drogom żelaznym, wskutek zobowiązań przez rząd na siebie przyjętych; prawie 60 mil. rub. wydaje na emerytury byłym urzędnikom państwowym; przeszło 20 mil. rub. — na rachunek instytucyj i osób prywatnych, a także innych wydziałów rządowych i nakoniec, około 90 mil. rub. rocznie kosztuje utrzymanie instytucyj rządowych, zajmujących się pobieraniem podatków, ceł i różnych opłat skarbowych.

Pomimo pokojowej konferencyi w Haadze i tak częstych wzajemnych odwiedzin panujących, koszty zbrojenia się wszystkich bez wyjątku państw świata cywilizowanego stale wzrastają. Rosya nie może stanowić wyjątku. Jej budżet wojenny z rokiem każdym się zwiększa i obecnie, wraz z dodatkiem na wypadek drożyzny (8 mil. rub.), przewyższa 430 mil. rub.¹⁾ Gdy potrącimy z tego 13 mil. rub. wydatków, należących, ściśle biorąc, do administracyi cywilnej — w tej liczbie 7,5 mil. rub. na utrzymanie „korpusu żandarmów“ — to na cele czysto wojenne, czyli na „obronę państwa“ pozostaje jeszcze około 420 mil. rub. Z tej sumy

sowano zupełnie. Los taki spotkał kolej „Baskunczańską“, która miała dowziąć sól z jeziora Baskunczańskiego do przystani statków na Woldze.

¹⁾ W ostatnich czasach, wskutek powtarzających się często manifestacyjnych objawów niezadowolenia w różnych oddziałach wojsk, polepszone znacznie warunki bytu szeregowców (przepisy z d. 6 gr. 1905 r.). Nowy ten wydatek wymaga około 15 mil. rub. rocznie.

intendantura, t. j. właściwie utrzymanie armii pochłania do 295 mil., artylerya — 50 mil., inżynierya wojskowa — 35 mil., sztab główny i kancelarya ministra razem z sądownictwem wojskowym — 22 mil., medecyna i weterynarya — 3,5 mil., szkoły wojskowe — 14 mil. rub.

Obronę państwa mają także na celu wydatki ministryum marynarki, w sumie przeszło 85 mil. rub. Przed katastrofą wojny japońskiej budżet morski był znacznie wyższym. Obecnie na budowę nowych okrętów, razem z ich uzbrojeniem, przeznaczoną jest kwota około 35 mil. rub.; na podtrzymanie dawnych — około 7 mil.; na roboty w portach morskich — 9 mil.; na specjalne szkoły — 1 mil.; reszta stanowi stały wydatek roczny na utrzymanie personelu floty oraz zarządu marynarki (18 mil.) i koszty praktycznych wypraw morskich oraz ćwiczeń („pławanie sudow“) — 16 mil. rub. ¹⁾

Zakres działalności ministryum spraw wewnętrznych jest bardzo obszerny i jego wydatki wielce różnorodne. Z ogólnej sumy 144 mil. rb. rocznie, ministryum wydaje na ogólną administracyę cywilną 26 mil.; na policyę — prawie 60 mil.; na poczty i telegrafy — około 50 mil.; na zakłady naukowe — 0,8 mil.; na utrzymanie duchowieństwa obcych wyznań, w tej liczbie i katolickiego — przeszło 1,5 mil.; na cele zdrowotności publicznej (medycyna i weterynarya) — 5 mil. i nakoniec na koszty powołania rekrutów („przyw nowobrancew“) — 2 mil. rb.

Główny Zarząd rolnictwa („gławnoje upravljenje ziemleustrojstwa i ziemledielja“), uformowany w r. 1905 z dawnego ministryum Dóbr Państwa i mający w Rosyi tak wielkie zadanie do spełnienia, ogranicza się do stosunkowo małego etatu, który za ledwie w preliminarzu na r. 1908 dosięgnął cyfry 59 mil. rubli.

¹⁾ Dla porównania przytaczamy cyfry niemieckiego budżetu wojskowego. Na rok 1908 Militäretat (armia lądowa) przewiduje w zwyczajnych wydatkach sumę 618 mil. marek, w nadzwyczajnych (na budowę fortec) — 40 mil., razem 658 mil. marek; etat marynarki (Marineetat) wykazuje wydatki zwyczajne w kwocie 249 mil., nadzwyczajne — 90 mil., razem 339 mil. marek; w tem na budowę nowych okrętów, razem z ich uzbrojeniem, przeznaczoną jest suma 171 mil. mar. Według wniesionego do parlamentu projektu nowego prawa o flocie („Flottenouvelle“), przedstawiającego plan jej reorganizacji i wzmocnienia, przez szereg lat potrzebne będą większe na ten cel wydatki, tak, że w r. 1911 budżet marynarki dojdzie do 400 mil. mar. W ciągu ostatnich 35 lat wydatki wojenne wzrosły w Niemczech o 153%, w Rosyi o 52%, we Francyi o 64%, w Austrii o 77%, w Anglii o 68%.

Do funkcji głównego zarządu rolnictwa należy: administrowanie, ewentualnie eksploatacja rządowych majątków, jakimi są ogromne przestrzenie lasów i gruntów, zdalnych pod uprawę rolną, połów ryb w rzekach i przy brzegach morskich i t. p.; popieranie wszelkich gałęzi rolnictwa i związanego z rolnictwem przemysłu, a więc: osuszanie błot, nawadnianie suchych stepów, zalesianie i utrwalanie przestrzeni piaszczystych i t. d., zakładanie wzorowych gospodarstw rolnych, szerzenie w ludności fachowych wiadomości z zakresu rolnictwa, ogrodnictwa, mleczarstwa, hodowli bydła i t. p.; współdziałanie rozwojowi drobnego przemysłu („kustarnaja promyszlnost’“); nakoniec regulowanie migracji ludności wewnątrz Państwa i bytu przesiedleńców w miejscach nowego pobytu, regulowanie niedostatecznie ustalonych stosunków agrarnych, np. na Kaukazie i t. d. Jak widzimy, zadanie ogromne, być może najważniejsze dla stosunków wewnętrznych Rosyi, zwłaszcza, że od umiejętnego rozwiązania tego zadania zależy ekonomiczna przyszłość kraju. Jasną jest rzeczą, że obecny etat głównego zarządu rolnictwa (59 mil. rub.), nawet gdyby cała zawarta w nim suma była racjonalnie zużywana co roku, nie wystarczy dla uczynienia zadość wszystkim wymienionym żądaniom. Po potrąceniu ogólnych wydatków na administrację dobrami państwa (16 mil.), na opłatę podatków (gminnych i ziemskich) z majątków rządowych (9 mil.), na wypłatę tak zwanych „arend,“ czyli dodatków do pensyj, pobieranych przez wyższych urzędników (2 mil.) — pozostaje na nakłady produkcyjne nie więcej nad 32 mil. rb., z których przeszło połowę pochłaniają koszty przesiedlania się włościan wewnątrz państwa. W tej sumie wydatek na szkoły rolnicze i leśne wynosi 2 mil. rubli rocznie.

Do podobnej kategorii wydatków należą jeszcze wydatki zarządu stadnin skarbowych („gławnoje uprawlenje gosudarstwiennaho konnozawodstwa“), mające na celu ulepszenie rasy koni w państwie.

Drugim organem rządowym, który ma również za bezpośrednie zadanie przyczyniać się do ekonomicznego rozwoju kraju, jest „ministerjum handlu i przemysłu,“ utworzone w r. 1905 z części dawnego ministerjum dóbr państwa, ministerjum skarbu i głównego zarządu marynarki handlowej. Do kompetencji ministerjum należą: ogólna opieka nad krajowym przemysłem i handlem, regulowanie wewnętrznych w nim stosunków (sprawa robotnicza i prawodawstwo fabryczne); prowadzenie rządowych hut żelaznych i kopalń (Departament górniczy — wydatek roczny 17 mil.

rub.); utrzymanie portów handlowych (7 mil. rub.); popieranie za-
siłkami i wskazówkami marynarki handlowej (torgowoje morepła-
wanie — 4 mil. rb.) i nakoniec różne szkoły techniczne i handlo-
we (25 mil. rub.).

Małym także, stosunkowo do potrzeb kraju, jest etat mini-
steryum oświaty. Na r. 1908 wynosi on 53,2 mil. rb., ale wyjaś-
nić trzeba, że wydatki na oświatę nie są skoncentrowane w tem
jednem ministryum, gdyż niemal wszystkie inne mają pod swoim
zarządem szkoły specjalne i ponoszą odpowiednie koszty. Z ogóln-
nej sumy około 80 mil. rb., jaką skarb państwa wydaje rocznie na
wszystkie zakłady naukowe ogólnie kształcące i specjalne, na
ministryum oświaty przypada 60%, czyli 48 mil. rb.; pozostałą
z etatu sumę 5 mil. rb. ministryum oświaty wydaje na admistra-
cyę ogólną i utrzymanie różnych instytucyj naukowych. Z ogóln-
nej sumy wydatku (48 mil. rb.) przypada mniej więcej: na szkoły
niższe—47%, na szkoły średnie — 35% i na wyższe zakłady nau-
kowe — 18%.

Niezależnie od szkół ludowych, pozostających pod zarządem
ministryum oświaty, rząd w ostatnich czasach zakładał i usilnie
popierał początkowe szkoły parafialne, tak zwane „Cerkowno-pri-
chodskija,“ oddając je pod opiekę duchowieństwa prawosławnego
i starając się stworzyć w nich przeciwwagę dla szkół, prowadzo-
nych przez „ziemstwa“ i mających często zadaleko posunięty kie-
runek liberalny. Wydatek na szkoły parafialne stanowi około
10 mil. rb. rocznie; specjalne szkoły duchowne, seminaria i aka-
demie, znajdujące się pod zarządem Synodu (na równi ze szko-
łami parafialnemi), kosztują rocznie do 3 mil. rubli. Pozostałą
z etatu sumę (17 mil. rb.) Synod wydaje rocznie na utrzymanie
duchowieństwa prawosławnego, klasztorów i budynków cerkiew-
nych.

W etacie ministryum sprawiedliwości, dochodzącym obecnie
do 59 mil. rb., mieszczą się koszty utrzymania senatu (2,5 mil.),
wszystkich instytucyj sądowych w państwie (34,5 mil.), oraz cen-
tralnego zarządu (1,5 mil.), a także wydatki na utrzymanie wię-
zień (około 20 mil. rb. rocznie, licząc w tem koszt wyżywienia
więźniów, wynoszący przeszło 9 mil. rubli).

Główną część etatu ministryum spraw zagranicznych, około
4,5 mil. rb. rocznie, stanowią koszty przedstawicielstwa państwa
za granicą; resztę etatu (niecałe 2 mil. rub. rocznie) pochłania
utrzymanie centralnego zarządu i ogólne jego wydatki.

„Kontrola Państwa,“ jak to już wyżej powiedziano, bierze
udział w układaniu etatów i sprawdza wszystkie rachunki, skła-

dane przez instytucje rządowe. Sprawdzanie polega głównie na porównaniu rachunków z usprawiedliwiającymi je dokumentami, i, jak dotąd, tylko w wyjątkowych razach, np. na szosach rządowych, na skarbowych kolejach, lub przy większych budowach, dokonywanych z funduszków skarbu (koszary, korpusy kadetów, cerkwie pułkowe, budynki monopolowe, instytucyj banku państwa i t. p.), ma miejsce tak zwana „kontrola faktyczna.“ Nie ogranicza się ona do rozpatrywania dokumentów, ale obowiązana jest badać celowość wydatku i zgodność jego z rzeczywistością. Wszakże ogólne rezultaty eksploatacji rządowych dróg żelaznych przekonują, niestety, że i taka faktyczna kontrola nie jest w stanie zapanować nad wadami gospodarstwa kolejowego. Koszt kontroli państwa, t. j. utrzymanie centralnego zarządu i lokalnych wydziałów (Izby obrachunkowej) wynosi rocznie około 10 mil. rubli.

Do wyższych instytucyj państwowych, które kosztują skarb państwa przeszło 7 mil. rb. rocznie, należą: Rada Państwa (2,4 mil.), Duma (2 mil.), Kancelarya Stanu i Komitetu Ministrów, oraz Kancelarya Osobista Cesarska.

Ministryum Dworu Cesarskiego otrzymuje z sumi skarbu państwa rocznie 16,4 mil. rb., z których 12,8 mil. przeznaczone są na potrzeby samego ministryum (utrzymanie Osób Panującego Domu), a 3,6 mil. — na utrzymanie teatrów szkół teatralnych, Akademij Sztuk Pięknych i niektórych innych instytucyj.

Ostatni, zawarty w tablicy, wydatek, dochodzący obecnie do 386 mil. rb., stanowi wypłatę kuponów, t. j. procentów od pożyczek, obciążających skarb państwa i w małej tylko sumie (22 mil. rub. rocznie) spłatę samego długu, wchodzi tu także prowizya (700.000 rb.), wypłacana bankom zagranicznym.

Przytoczony spis wydatków rządowych nie daje sam przez się dokładnego pojęcia o właściwościach rosyjskiego budżetu wydatkowego. Dla jasności obrazu przedstawimy poniżej inne zestawienie wydatków, łącząc je w grupy, odpowiednio do ich charakteru i jednocześnie podajemy procentowy stosunek każdej grupy do ogólnej sumy wydatków (2,320 mil. rb.). W zaokrągleniu cyfry rozchodowego budżetu rosyjskiego przedstawiają się w chwili obecnej, jak następuje:

	mil. rb.	%
A. Wydatki na obronę państwa (Minist. wojny — 406,5 mil. rb.; Min. marynarki — 86 mil.; Min. spr. wewn. i finans. — 3,5 mil. rb.).	495	= 21,33
B. Wydatki na administrację cywilną.	695	= 29,96
Suma ta składa się z następujących pozycji poszczególnych:		
	mil. rb.	%
1) Sprawy kościelne (wyznanie prawosławne—17 mil., obce wyznania—1,5 mil. rb.)	18,5	= 0,79
2) Oświata (różne ministerya)	80,0	= 3,45
3) Wymiar sprawiedliwości (instytucje sądowe i więzienia)	57,0	= 2,47
4) Policja i żandarmerya	67,5	= 2,91
5) Poczty i telegrafy	50,0	= 2,15
6) Komunikacje, bez kolei skarbowych (drogi bite i wodne — 22 mil., porty — 7 mil., dopłata skarbu do prywatn. dróg żel.—35 mil.) ¹⁾	64,0	= 2,56
7) Zarządzenia sanitarne (medycyna i weterynaryja).	5,0	= 0,21
8) Popieranie rolnictwa i wewnętrznej emigracji włościańsk., oraz hodowli koni	32,0	= 1,37
9) Popieranie przemysłu i handlu.	4,0	= 0,17
10) Zarząd i eksploatacja dóbr państwa (głównie lasów)	25,0	= 1,07
11) Przedstawicielstwo narodowe (Rada Państwa i Duma)	4,5	= 0,19
12) Reprezentac. państwa na zewnątrz	6,5	= 0,28
13) Ministeryum Dworu Cesarskiego	16,5	= 0,71
14) Wydatki nieprzewidz. w etatach	10,0	= 0,42
15) Emerytury urzędników państwowych i arendy	89,5	= 3,86
16) Ogólne wydatki administr.: utrzymanie instytucyj rządowych t. j. przeważnie pensye urzędników	165,0	= 7,35
C. Wydatki na prowadzenie przemysłowych przedsiębiorstw rządowych (monopol wódczany—230 mil., eksploatacja kolei skarbowych—490 mil., fabryki rządowe — 20 mil.).	740	= 31,90
D. Opłata %-ów od długów państwa i amortyz. długów	390	= 16,81
Razem	2320	= 100%

¹⁾ W preliminarzu na r. 1908 przeznaczoną jest suma 33,4 mil.; w roku 1907 wydano 38,8 mil. rubli.

O preliminarzach *budżetu nadzwyczajnego* na r. 1907 i 1908 mówiliśmy już wyżej; w pierwszym z tych dwóch lat projektowane wydatki nadzwyczajne sięgały ogólnej sumy 298,5 mil. rb., mianowicie:

Na wydatki spowodowane przez wojnę: likwidacja zaległych rachunków, utrzymanie wojska w Mandżuryi do czasu zupełnej ewakuacji (47 mil. rb.), skompletowanie wyczerpanych zapasów wojennych, głównie amunicyi (42 mil. rb.), reparacja uszkodzonych wagonów kolejowych i parowozów (14 mil. rb.) i t. d.	124,3	mil. rb.
Na dalszą budowę rozpoczętych już dróg żelaznych i reparację kolei Syberyjskiej	48,6	„ „
Na zapomogi dla prywatnych dróg żelaznych	7,5	„ „
Na zapomogi dla ludności, dotkniętej głodem.	61,1	„ „
Na skup praw propinacyjnych	4,0	„ „
Na spłatę krótkoterminowych obligów skarbowych.	53,0	„ „
Razem	298,5	mil. rb.

Na pokrycie tych wydatków skarb państwa rozporządzał tylko sumą 64,2 mil. rb. (w tem pozostałość z r. 1906—60,6 mil. rb.). Preliminarz więc przewidywał konieczność „operacji“ kredytowej (pożyczki), któraby dostarczyła skarbowi brakujących 234,3 mil. rb.

W r. 1907 na zapomogi ludności w miejscowościach dotkniętych nieurodzajem wydano istotnie, oprócz 61,1, jeszcze 26 mil. rb.; pomimo to, wobec znacznych dochodów zwyczajnych, które w rzeczywistości o 145 mil. rb. przewyższyły zamierzenia budżetowe, a także wskutek odroczenia do roku następnego spłaty obligów krótkoterminowych — pożyczka zagraniczna nie była potrzebna i ograniczono się tylko do zrealizowania w ciągu 1907 r. dwóch seryj renty państwowej, co dało 85 mil. rb. w rubryce dochodów nadzwyczajnych.

Preliminarz na r. 1908 przewiduje te same, co wyżej, kategorie nadzwyczajnych wydatków, tylko w cyfrach zmniejszonych, mianowicie:

Bezpośrednie następstwa wojny	66,7	mil. rb.
Budowa dróg żelaznych	59,4	„ „
Zapomogi dla prywatnych dróg żelaznych	7,5	„ „
„ „ ludności dotkniętej nieurodzajem	7,7	„ „
Skup praw propinacyjnych	3,7	„ „
Spłata krótkoterminowych obligów skarbu	53,0	„ „
Razem	198,0	mil. rb.

Ponieważ w preliminarzu na r. 1908 dochody zwyczajne obliczono możliwie wysoko i nie można przewidywać znacznej przewyżki dochodów nad wydatkami zwyczajnymi, a wpływy nadzwyczajne przewidywane są tylko w sumie 7 mil. rb., przeto projekt budżetu na r. 1908 przewiduje konieczność pożyczki, któraby co najmniej pokryła wykazany już deficyt w sumie 189,6 mil. rb.¹⁾

Cyfry urzędowe wykazują z dostateczną jasnością, że w chwili obecnej sytuacja finansowa państwa nie jest pomyślną i musi naturalnie budzić poważne obawy w umysłach rosyjskich mężów stanu. W istocie, zwyczajne stałe wydatki państwa pochłaniają teraz całkowicie wszystkie dochody skarbu, a na pokrycie wydatków nadzwyczajnych, nie mniej koniecznych, skarb nie posiada żadnych funduszków własnych. Zaciąganie w tym celu pożyczek zewnętrznych lub wewnętrznych, nie mówiąc już, że w dzisiejszych warunkach międzynarodowego rynku pieniężnego byłoby wielce kosztownem, nie może być uważanem za środek racjonalny, gdyż wzrost długu państwa pociąga za sobą zwiększanie się w zwyczajnym budżecie stałego wydatku na opłatę procentów od pożyczek. Równowaga, utrzymywana w tym budżecie z wielkim wysiłkiem, jeszcze z wielu innych przyczyn może być łatwo zachwiana. Oto np., pożądaný ze wszechmiar, fakt zmniejszenia się spożycia wódki, da się odrazu dotkliwie odczuć na finansach państwa, bowiem zmniejszą się zyski, płynące do skarbu z operacji wódczanej. W blizkiej przyszłości i w obecnych warunkach wewnętrznego życia Rosyi, należy zgodnie z opinią Ministra Finansów, raczej spodziewać się zwiększenia się zwyczajnych wydatków, niż podniesienia się dochodów skarbu.

Dla należytej oceny obecnego położenia finansowego Rosyi, pożytecznem jest porównać je z sytuacją skarbu Cesarstwa Niemieckiego, którą wszyscy t. j. przedstawiciele rządu, jego zwolennicy i nieprzyjaciele, uważają za wymagającą uzdrowotnienia („Sanierung“) i pilnej reformy („dringende Reform“). Zwiększające się stale od lat kilkunastu wydatki na armię i flotę (przeciętnie 48 mil. mar. rocznie) wprowadziły do budżetów cesarskich chroniczny deficyt, który dotychczas pokrywa się drogą pożyczek: w ten sposób dług cesarstwa doszedł obecnie do 4.003 mil. mar., a suma płaconych rocznie procentów — do 150 mil. mar.²⁾ Jak

¹⁾ Patrz dołączoną tablicę.

²⁾ Jeszcze w r. 1881 cały dług wynosił zaledwie 225 mil. mar.

widzimy, cyfry to znacznie niższe od odpowiednich rosyjskich. Przedstawiając parlamentowi projekt budżetu na r. 1908, zamknięty deficytem około 265 mil. mar., minister skarbu Stengel, wypowiedział zdanie, że widoki na przyszłość są bardzo niekorzystne („erheblich trübe“) i że dotychczasowy sposób zaradzania stałym deficytom za pomocą pożyczek, nie może być nadal utrzymanym („kann unmöglich aufrecht gehalten werden“). Nadzieje, pokładane w finansowej reformie r. 1906, która w rzeczywistości była tylko wprowadzeniem nowych ceł, np. podatków od biletów kolejowych, od spadków i t. p.—zawiodły i dochód z tego źródła okazał się znacznie mniejszym, niż się spodziewano (około 100 mil. mar. zamiast 180). Ponieważ wprowadzanie podatków bezpośrednich („directe steuern“) i korzystanie z nich należy do kompetencji oddzielnych państw w skład Cesarstwa wchodzących, dla poprawy finansów cesarstwa nie pozostaje, zdaniem ministra, innego środka, jak tylko wprowadzenie nowych podatków pośrednich („indirecte steuern“). Wyrażnej deklaracji co do charakteru projektowanych podatków rząd jeszcze nie złożył; w każdym razie można przypuszczać, że chodzi tu o monopol spirytusowy („Rohspiritusmonopol“) i o akcyzę od cygar („Banderolensteuer auf Zigarren“). Jak widzimy, środki, których obecnie rząd niemiecki zamierza użyć, dla zwiększenia na razie dochodów skarbu, w Rosji są już od dawna stosowane: nowe jeszcze dla rządu cesarskiego w Niemczech źródła wpływów skarbowych, są już w Rosji najzupełniej wyzyskane i nowych dochodów skarbowi dać nie mogą. ¹⁾

Charakterystyczną cechą rosyjskiego budżetu państwowego jest doniosła rola, jaką odgrywają w nim rządowe przedsiębiorstwa przemysłowe. Rząd w Rosji występuje nie tylko jako władza, regulująca wewnętrzne i zewnętrzne stosunki i pobierająca od ludności rozmaitego rodzaju opłaty na cele ogólnopństwowe, ale jeszcze jako kapitalista, prowadzący bezpośrednio, nakładem własnym, znaczne przedsiębiorstwa przemysłowe. Pomijając fabryki skarbowe, o równoważącym się i stosunkowo niewielkim obrocie rocznym w sumie 20 mil. rub., mamy eksploatację skarbo-

¹⁾ Rozeszła się jeszcze pogłoska o projekcie wprowadzenia w Niemczech rządowego monopolu elektrycznego („Reichselectricitätsmonopol“); opinia publiczna wypowiedziała się jednoznacznie przeciw projektom monopolowym; co zaś do monopolu elektrycznego, to zrobiono słuszną uwagę, że, aby był skutecznym, powinno go poprzedzić upaństwowienie kopali węgla, dających materiał (węgiel), konieczny dla wytwarzania energii elektrycznej.

wych dróg żelaznych i operacyę wódczaną. Pierwsza, powiększając niepomierzenie kosztowny dla kraju aparat urzędniczo-państwowy, w rzeczywistości obciąża tylko budżet państwa, w dochodach i wydatkach, wysokimi cyframi buchalteryjnymi, (około 500 mil. rub. rocznie), ale nie przynosi skarbowi poważnego zysku, gdyż osiągnana z tego źródła przewyżka dochodów nad wydatkami, około 35 mil. rub. rocznie, nie odpowiada ani zakresom przedsiębiorstwa, ani włożonym w gospodarstwo kolejowe kapitałom. To też zasadnicze zreformowanie gospodarki na kolejach skarbowych jest sprawą palącą i wielkiej wagi dla finansów państwa. Inaczej przedstawia się operacya wódczana, oparta na monopolu rządowym. Daje ona skarbowi znaczne zyski; koszt jej prowadzenia wynosi teraz rocznie do 230 mil. rb., a suma dochodu brutto — 700 mil. rb.; czysty więc zysk (470 mil. rb.) stanowi 30% sumy 1580 mil. rb., którą skarb rozporządza dla zadośćuczynienia potrzebom ogólnopaństwowym, po za wydatkami na prowadzenie rządowych przedsiębiorstw przemysłowych. Oczywiście, wobec podobnych cyfr, zjawia się pytanie, czy korzystnem jest dla kraju, żeby operacya wódczana, chociażby nawet przez rząd prowadzona, zajmowała tak doniosłe miejsce w skarbowości państwa i żeby równowaga budżetu państwowego w tak znacznym stopniu zależała od przebiegu operacyi wódczanej?

Niezależnie od charakteru przemysłowca-kapitalisty, rząd rosyjski jest jeszcze właścicielem znacznego majątku nieruchomego, którym zarządza i z którego ciągnie zyski, albo bezpośrednio go eksploatując, np. lasy, albo też oddając na pewnych warunkach do eksploatacyi osobom prywatnym, np. pola naftowe, połów ryb i t. p. Zyski z tych źródeł osiągnane, jak widzieliśmy wyżej, stanowią brutto około 90 mil. rb. rocznie, a po potrąceniu kosztów administracyi (nie mniej 25 mil. rb.), na zysk czysty pozostaje zaledwie 65 mil. rb. Cyfra, podobnie jak przy eksploatacyi skarbowych kolei, nie odpowiadająca zupełnie wartości majątku.

Wkładając ogromne sumy w obroty własnych przedsiębiorstw przemysłowych, skarb małe czyni nakłady na podniesienie produkcyjnych sił państwa.

Pomimo kosztownych usiłowań, jakie rząd w ostatnich czasach czynił dla stworzenia przemysłu krajowego, np. przemysłu żelaznego na potrzeby budującej się kolei, rolnictwo nie przestało być dotychczas podstawą ekonomicznego życia Rosyi i jest zajęciem 80% całej ludności, zaś od eksportu zboża zależą głównie finanse rosyjskie. Dla podtrzymania swego międzynarodowego

bilansu, Rosya zmuszoną jest wywozić zboże zagranicę, chociażby nawet producenci zboża wewnątrz kraju głód cierpieć mieli. Tak też w rzeczywistości się dzieje. Tymczasem cała niemal działalność rządu w sferze stosunków rolniczych polega na tem tylko, że skarb wydaje rocznie do 15 mil. rb. na popieranie wewnętrznej migracji włościańskiej, która już jest następstwem złego stanu gospodarstwa rolnego w Rosyi Europejskiej. Nadto rząd wypłaca corocznie kilkanaście milionów rubli, aby ratować ludność od głodowej śmierci ¹⁾. Żadne środki nie są stosowane w odpowiednim zakresie, nie czynią się zgoła odpowiednie nakłady dla usunięcia powtarzającej się tak często klęski nieurodzaju, zwiększenia intensywności gospodarstwa rolnego i podniesienia niskiej wydajności roli. W Rosyi jest ona tak małą, jak w żadnym innym kraju Europy i prawie trzy razy niższą, niż w sąsiednich Niemczech. Oczywiście jednak jest rzeczą, że dopóki mas włościańskie stanowiące w Rosyi, wskutek swej stosunkowo do innych stanów liczebności, głównego konsumenta wyrobów przemysłu i głównego płatnika podatków, pozostaną na obecnym poziomie dobrobytu, a raczej nędzy chronicznej—dopóty przemysł krajowy nie będzie się mógł rozwinąć, a dochody skarbu podnieść ²⁾.

¹⁾ W preliminarzu budżetowym na r. 1908 przeznaczoną jest na ten cel kwota 7,7 mil. rub., wobec jednak nadchodzących wiadomości o rezultatach urodzaju, a raczej nieurodzaju, w r. 1907, niewątpliwie potrzebną będzie daleko większa suma. Istotnie Minister Skarbu zmuszony był prosić Dumę o kredyt dodatkowy i Duma przeznaczyła na r. 1908 jeszcze 15,2 mil. rubli.

²⁾ Szwajcarski inżynier-agronom, Aleks. Lonay, który kilka lat spędził w Rosyi i poznał warunki miejscowe, ogłosił w r. 1906 w „Annales de Gembloux“ interesujący artykuł o kwestyi agrarnej w Rosyi; wypowiedział w nim ogólny sąd o rosyjskich stosunkach rolniczych i podał plan praktycznych środków dla podniesienia rolnictwa. Zdaniem p. Lonay rozdawanie włościanom nowych gruntów nie usunie dotychczasowego zła, albowiem rolnictwo rosyjskie potrzebuje nie nowej ziemi, ale rozumnego kierunku, organizacji przemysłowej i kapitału („la direction, l'organisation industrielle et les capitaux“). Lonay mniema, że Rosya nie posiada własnych wykwalifikowanych agronomów i że sprowadzenie ich z zagranicy jest rzeczą konieczną. Zadaniem tych agronomów byłoby: 1) zawiązywanie między włościanami spółek rolniczych, 2) kierowanie powstałymi w taki sposób eksploatacyami rolniczemi i 3) stosowanie, z udziałem samych włościan, do rolnictwa, hodowli bydła, ogrodnictwa i wszelkich gałęzi przemysłu związanych z rolnictwem, wszystkich tych sposobów i środków, które nauka i praktyka Europy Zachodniej uznała za korzystne i za których sprawą rolnictwo daje tam pomyślne rezultaty. Kapitału potrzebnego na rozpoczęcie działania spółek włościańskich winien dostar-

Jakież mogą być sposoby wyjścia z obecnego niepomysłnego położenia skarbu państwa? Pozostają dawne, mianowicie: zmniejszenie wydatków i powiększenie dochodów. Ale pamiętać należy, że dla osiągnięcia tych celów nie wystarczą już drobne zmiany w systemie skarbowości, a niezbędną jest zasadnicza reforma całego wewnętrznego ustroju państwa.

Próby biurokratyczne, dążące do zmniejszenia wydatków, nie dały żadnych poważnych rezultatów i w warunkach dzisiejszych zmiana podobna jest niewykonalna. Tylko przez *decentralizację* rządu i oddanie pewnych funkcji rządowych lokalnym organizacjom społecznym, mógłby być obniżony koszt utrzymania machiny rządzącej, zaś wysokość wydatków, zarządzanych obecnie przez daleko rezydującą władzę rządową, mogłaby, przy bliższem nadniemi czuwaniu, być znacznie obniżona.

Aby dochody skarbu mogły się zwiększyć poważnie i na stałe, nie zaś chwilowo, wskutek przyczyn przejściowych, jak to obecnie czasami się zdarza, koniecznym warunkiem jest wzmoczenie się zdolności płatniczej ludności państwa, szczególnie zaś stanu włościańskiego, który stanowi tak przeważną jej większość. Gdy usunięte będą przeszkody, które obecnie stawia rząd biurokratyczny na każdym kroku, często nawet bezwiednie i wyłącznie ze względów formalistycznej natury, wszelkiej inicjatywie prywatnej; kiedy przestanie istnieć w Rosyi krepująca opieka rządu nad działalnością prywatną i społeczną, zachwiewająca główną podstawę życiową—pewność jutra, gdy miejsce jej zajmie rozumne współdziałanie rządu; — wtedy tylko otworzą się w Rosyi nowe źródła produkcji bogactw, które dadzą dobrobyt ludności i, co za tem idzie, zwiększą dochody skarbu. Bez tego wprowadzenie nowych ceł i podatków, chociażby nawet najsprawiedliwszego z nich podatku dochodowego, będzie tylko półśrodkiem czasowym, który nie poprawi finansowej sytuacji skarbu państwa ¹⁾.

czyć skarb państwa. W końcu autor robi uwagę, że zamiast rozdawania gruntów z majątków Udzielów (apanaży) i państwa włościanom, nie umiejącym należycie z roli korzystać, byłoby lepiej, żeby rząd, niezależnie od szkół rolniczych, zakładał w tych majątkach fermy wzorowe, także przy pomocy zagranicznych fachowych agronomów. Szkoły to byłyby dla włościan źródłem nauki i przekonywały ich o racjonalności nowych systemów gospodarstwa rolnego.

¹⁾ W Anglii, kraju tak bogatym, podatek dochodowy, któremu podlegają tylko dochody wyższe ponad 1.600 rb. rocznie, daje skarbowi przeszło 300 mil. rubli. Podatek ten obciąża ogólną sumę 6.300 mil. rubli dochodów prywatnych.

Sławny wielkorządca rosyjski, Minich, w pamiętnikach swoich z wieku XVIII-go, nie umiejąc sobie wytłómaczyć logicznie wypadków, których był świadkiem, wypowiedział mistyczne zdanie, że Rosya musi być pod wyjątkową opieką Opatrzności, albowiem rząd robi w niej wszystko, by doprowadzić państwo do upadku, a jednak państwo to rośnie w siłę i potęgę. Rzeczywiście, skutki działających w Rosyi oddawna czynników rozkładowych, kazały na siebie bardzo długo czekać; ale dla pokolenia, żyjącego obecnie, stały się już widocznymi. Grzechy i błędy, popełniane przez szeregi pokoleń rządzących i rządzonych, mszczą się teraz straszliwie na całym społeczeństwie rosyjskiem. Wobec anarchii myśli i czynu, jaka teraz w Rosyi panuje, błędnie nasz polski „nierząd“ z wieku XVIII-go, który jednak przyprawił nas o stratę bytu politycznego.

Rosya, jak ją dziś widzimy, jest ogromnym niewyzyskanym warsztatem pracy, przy którym mrą z głodu miliony pracowników. Jest państwem, posiadającym niewyczerpane bogactwa natury, wszystkie niemal klinaty kuli ziemskiej, ludność obdarzoną od natury wielkimi zdolnościami, być może dla tego, że powstała z mieszaniny rozmaitych ras, a jednocześnie, pomimo to, wobec groźby finansowego bankructwa, zmuszona jest wyciągać rękę o pomoc pieniężną do sąsiadów. Nad państwem tem, które jest całym światem i które, wystarczając samo sobie, mogłoby dać dobrobyt i szczęście swym mieszkańcom, zawisła ciężka chmura niedoli, nędzy materialnej, połączonej z niemocą zwątpienia. Odruchowe, nie kierowane rozumną myślą, wybuchy jak gdyby rozpaczliwej energii, świadczą jedynie o głębiach nagromadzonego w sercach rosyjskich bólu i cierpienia.

Obecny stan rzeczy wytworzyła historia; jest on dziełem ludzkiej myśli i czynów; w mocy więc ludzkiej jest zmienić wewnętrzny ustrój państwa, stojący na przeszkodzie naturalnemu jego rozwojowi. Ogromnego jednak trzeba wysiłku dobrej woli, ogromnego nakładu umiejętnej, a wytrwałej pracy, tak dobrze rządu jak i społeczeństwa, by zatrzymać państwowość rosyjską na pochyłości, po której się stacza do ekonomicznej ruiny.

M. ŁEMPICKI.

Wzrost i ciężar ciała

Wzrost i ciężar ciała	
Wzrost w latach	Wzrost w centymetrach
1	71,4
2	78,5
3	85,6
4	92,7
5	99,8
6	106,9
7	114,0
8	121,1
9	128,2
10	135,3
11	142,4
12	149,5
13	156,6
14	163,7
15	170,8
16	177,9
17	185,0
18	192,1
19	199,2
20	206,3
21	213,4
22	220,5
23	227,6
24	234,7
25	241,8
26	248,9
27	256,0
28	263,1
29	270,2
30	277,3
31	284,4
32	291,5
33	298,6
34	305,7
35	312,8
36	319,9
37	327,0
38	334,1
39	341,2
40	348,3
41	355,4
42	362,5
43	369,6
44	376,7
45	383,8
46	390,9
47	398,0
48	405,1
49	412,2
50	419,3
51	426,4
52	433,5
53	440,6
54	447,7
55	454,8
56	461,9
57	469,0
58	476,1
59	483,2
60	490,3
61	497,4
62	504,5
63	511,6
64	518,7
65	525,8
66	532,9
67	540,0
68	547,1
69	554,2
70	561,3
71	568,4
72	575,5
73	582,6
74	589,7
75	596,8
76	603,9
77	611,0
78	618,1
79	625,2
80	632,3
81	639,4
82	646,5
83	653,6
84	660,7
85	667,8
86	674,9
87	682,0
88	689,1
89	696,2
90	703,3
91	710,4
92	717,5
93	724,6
94	731,7
95	738,8
96	745,9
97	753,0
98	760,1
99	767,2
100	774,3

TABLICE.

Wzrost i ciężar ciała

Wzrost i ciężar ciała	
Wzrost w latach	Wzrost w centymetrach
1	71,4
2	78,5
3	85,6
4	92,7
5	99,8
6	106,9
7	114,0
8	121,1
9	128,2
10	135,3
11	142,4
12	149,5
13	156,6
14	163,7
15	170,8
16	177,9
17	185,0
18	192,1
19	199,2
20	206,3
21	213,4
22	220,5
23	227,6
24	234,7
25	241,8
26	248,9
27	256,0
28	263,1
29	270,2
30	277,3
31	284,4
32	291,5
33	298,6
34	305,7
35	312,8
36	319,9
37	327,0
38	334,1
39	341,2
40	348,3
41	355,4
42	362,5
43	369,6
44	376,7
45	383,8
46	390,9
47	398,0
48	405,1
49	412,2
50	419,3
51	426,4
52	433,5
53	440,6
54	447,7
55	454,8
56	461,9
57	469,0
58	476,1
59	483,2
60	490,3
61	497,4
62	504,5
63	511,6
64	518,7
65	525,8
66	532,9
67	540,0
68	547,1
69	554,2
70	561,3
71	568,4
72	575,5
73	582,6
74	589,7
75	596,8
76	603,9
77	611,0
78	618,1
79	625,2
80	632,3
81	639,4
82	646,5
83	653,6
84	660,7
85	667,8
86	674,9
87	682,0
88	689,1
89	696,2
90	703,3
91	710,4
92	717,5
93	724,6
94	731,7
95	738,8
96	745,9
97	753,0
98	760,1
99	767,2
100	774,3

Zestawienie sumaryczne budżę

D o c h o d y	MILIONY RUBLI		
	w roku 1904	w roku 1905	w roku 1906
Dochody zwyczajne (razem z pozostałością z lat poprzednich)	2.032,4	2.043,6	2.271,2
Wpływy nadzwyczajne:			
Z rozporządzalnego funduszu skarbu państwa	319,5	61,8	—
Z realizacji pożyczek	382,0	638,3	704,5
Z realizacji krótkoterminowych obligów skarbu	—	151,2	336,4
Z realizacji 4% renty państwa	—	—	35,0
Różne dochody	6,1	6,8	11,7
Razem	2.740,0	2.901,7	3.358,8
Deficyt w roku 1905	—	158,0	—

Zestawienie sumaryczne preliminarzy

D o c h o d y	MILIONY RUBLI	
	w roku 1907	w roku 1908
Dochody zwyczajne	2.174,9 ¹⁾	2.318,9
Wpływy nadzwyczajne:		
Pozostałość rozporządzalna z r. 1906	60,6	
Z realizacji 4% renty państwowej	47,7 ²⁾	
Z zamierzonej operacji kredytowej (zaciągnięcie pożyczki)	186,6 ³⁾	189,6
Różne dochody	1,8	7,0
Razem	2.471,6	2.515,5

1) W rzeczywistości wpłynęło około 145 mil. rub więcej.

2) Oprócz tego wypuszczoną była nowa serya renty, z realizacji której osiągnięto około 38 mil. rub.

3) Pożyczka ta zaciągniętą nie została.

tów na lata 1904, 1905 i 1906.

W y d a t k i	MILIONY RUBLI		
	w roku 1904	w roku 1905	w roku 1906
Wydatki zwyczajne	1.906,8	1.925,2	2.050,4
Wydatki nadzwyczajne:			
Wojna i bezpośrednie jej następstwa	676,8	987,4	467,6
Budowa dróg żelaznych	98,9	72,8	40,9
Zapomogi dla ludności dotkniętej nieurodzajem	1,5	40,6	110,0
Zapomogi dla przemysłowców naftow.	—	2,4	11,2
" " obywateli ziemskich	—	—	8,0
" " prywatnych towarzystw dróg żelaznych	46,9	6,0	0,1
Różne	9,1	10,3	—
Koszty emisji pożyczek	—	—	7,0
Spłata krótkoterminowych obligów skarbu	—	15,0	445,0
Pokrycie deficytu r. 1905.	—	—	158,0
Razem	2.740,0	3.059,7	3.298,2
Przewyżka wpływów nad wydatkami w roku 1906	—	—	60,6

budżetowych na lata 1907 i 1908.

W y d a t k i	MILIONY RUBLI	
	w roku 1907	w roku 1908
Wydatki zwyczajne	2.173,1	2.317,5
Wydatki nadzwyczajne:		
Bezpośrednie następstwa wojny	124,3	66,7
Budowa dróg żelaznych	48,6	59,4
Zapomogi dla ludności, dotkniętej nieurodzajem	61,1 ¹⁾	7,7
" " prywatn. towarzystw dróg żel.	7,5	7,5
Skup praw propinacyjnych	4,0	3,7
Spłata krótkoterminowych obligów skarbu	53,0 ²⁾	53,0
Razem	2.471,6	2.515,5

¹⁾ Oprócz tej sumy, wydano jeszcze w ciągu roku na zapomogi dla ludności dotkniętej głodem prawie 26 mil. rub.

²⁾ Spłata ta w ciągu 1907 r. uskutecznioną nie była; odłożono ją do r. 1908.

